

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

О.В. Захарова

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Обґрунтовано необхідність посилення взаємозв'язку між школою, вузом та підприємством. Охарактеризовано сутність інноваційної моделі професійної підготовки випускника вищого навчального закладу.

Потреба підприємства в інтенсивному початковому інвестуванні коштів у людський капітал на стадіях трудової адаптації та професійного зростання життєвого циклу кожного працівника значним чином визначається ступенем прогресивності та адаптованості програм підготовки і перепідготовки фахівців на базі навчальних закладів до сучасних вимог ринку праці. Якість підготовки фахівців із високим рівнем професійних знань і навичок здебільшого формується на етапі отримання першої вищої або професійно-технічної освіти, що є найважливішим пріоритетом державного розвитку не лише освітньої системи, але й економіки України в цілому. В умовах зниженого рівня еластичності попиту підприємств до залучення молодих фахівців із вищою освітою має бути забезпечений достатній рівень якості їх підготовки та набуття конкурентних переваг майбутніх професіоналів. Отже, удосконалення системи освіти України у напрямі регулювання взаємозв'язків „школа-ВНЗ-підприємство” на основі єднання навчального, наукового та виробничого процесів дозволить підвищити ефективність освіти в цілому, що також буде гарантувати отримання окупності інвестованих з різних джерел коштів у людський капітал та дозволить скоротити ймовірність настання ризиків втрати інвестицій.

Підприємство, як основний споживач молоді кваліфікованої робочої сили, повною мірою має мати можливість як непрямого, так і прямого впливу на процес підготовки та перепідготовки фахівців сучасними навчальними закладами. Непрямий вплив є найбільш реалізованим в умовах української економіки та полягає у самостійному виборі підприємством одного або декількох навчальних закладів, які за рівнем та напрямками підготовки найбільшим чином відповідають його вимогам до якості знань та кількості прикладних навичок випускників й подальшій співпраці саме із цими ВНЗ щодо закриття вакантних посад або здійснення програм професійного розвитку та перепідготовки персоналу. Прямий вплив підприємства безпосередньо на процес підготовки фахівців має визначатися можливістю участі керівників та провідних фахівців великих містоутворюючих підприємств у формуванні або коректуванні змісту навчальної програми підготовки саме тих фахівців, на яких підприємство має найбільший попит під свої потреби. Однак дана можливість в українських підприємств практично повністю відсутня через наявність високого ступеня централізації

та уніфікації процесу розробки навчальних програм ВНЗ. У результаті на первинний ринок праці виходять випускники ВНЗ, які навіть при отриманні диплому із відзнакою не можуть повністю задовольнити більшість вимог сучасних підприємств за обсягом знань та наявними навичками і відразу потребують здійснення певних інвестиційних витрат. Отже, за сучасних умов доцільним є пошук наявних можливостей для узгодження інтересів усіх зацікавлених сторін у формуванні високопрофесійної та досвідченої робочої сили для повного задоволення попиту на неї економіки України.

Центральною складовою системи підготовки конкурентоспроможних фахівців для ринку праці України є ВНЗ, які забезпечують підготовку і перепідготовку кадрів у процесі навчання на науковій основі з урахуванням новітніх світових тенденцій в освітній сфері відповідно до Закону України „Про вищу освіту” [1]. Аналіз положень цього закону дозволяє дійти висновку відносно того, що його спрямовано у більшій мірі на забезпечення державних потреб висококваліфікованою робочою силою без повного урахування особливостей діяльності та постійної зміни вимог приватних роботодавців, які працюють в умовах високої конкуренції, до якості освіти фахівців [2, с. 67]. У цьому зв'язку достатньо обґрунтованим є постійний перегляд базових основ формування навчальних програм підготовки фахівців з метою їх приведення у відповідність до зміни вимог ринку.

За визначенням фахівців, оцінка якості вищої освіти визначається у першу чергу набуттям за час навчання спроможності випускника самостійно упровадитися на ринок праці та зайнятості і стати корисною людиною для суспільства [3, с. 59]. Отже, програма підготовки сучасного фахівця має бути створеною таким чином, щоб не лише повністю задовольнити вимоги роботодавця, а також виховати і підготувати його до власного успішного трудового шляху. Разом із тим, вища освіта при всій її універсальності має орієнтуватися на своєчасне виявлення та подальший системний розвиток потенціалу кожного студента протягом всього періоду навчання у ВНЗ, що надасть людині поштовх до професійної мобільності та планомірному розвитку кар'єри у майбутньому.

Забезпечення високого професійного рівня випускників ВНЗ має бути реалізоване завдяки впровадженню інноваційної моделі фахової підготовки студентів, яка розробляється та впроваджується у навчальний процес відповідно до сучасних вимог ринку праці України та новітніх результатів наукових досліджень в обраній сфері діяльності [4, с. 42]. Інноваційний характер моделі фахової підготовки обумовлений її побудовою на принципі всебічної професіоналізації навчання студента, яка розглядається як тривалий, динамічний, багаторівневий та цілісний процес професійного становлення особистості й набуття нею соціальної зрілості із метою скорішого та якісного перетворення індивіда на висококваліфікованого професіонала та фахівця. При цьому така модель має охоплювати всі без виключення етапи фахової підготовки молодшої людини і закінчуватися успішним працевлаштуванням випускника.

Відповідно до інноваційної моделі, починаючи з першого курсу, кожен

студент за бажанням має здійснювати формування власного портфоліо – постійно поповнюваного архіву опису навчальних, наукових, творчих та суспільних досягнень і обов'язків, які виконувалися протягом усього періоду навчання з обов'язковою об'єктивною самооцінкою досягнутого рівня майстерності та результативності. Особливістю складання портфоліо є досягнення тісного співробітництва між викладачем і студентом із метою здійснення об'єктивної оцінки кожного з індивідуальних досягнень студента. Портфоліо дозволяє студенту з професійного боку підійти до оцінки власних досягнень, побудувати особистісно-творчу траєкторію власної успішності навчання та набуття професійних знань, що має стати важливою складовою рейтингу майбутнього фахівця на ринку праці. Повністю або частково сформоване портфоліо студента є одним із інструментів переконання роботодавця про доцільність вибору даної особи спочатку для проходження практики на підприємстві, а надалі – при працевлаштуванні вже дипломованого фахівця. Таким чином, портфоліо виконує не лише інформативну функцію, але й стимулює студента до безперервного розвитку власного професійного потенціалу, досягнення високих результатів у навчальному процесі, його активності у науково-дослідній роботі.

Одним з недоліків сучасної системи фахової підготовки молодшої людини є досить незначна увага до розвитку її самостійності та сміливості у прийнятті важливого рішення або подолання боязні виступу перед аудиторією. Саме тому розроблювана інноваційна модель професійного розвитку людини має всебічно сприяти набуттю студентом таких компетенцій. Так, організація відповідно до графіка навчального процесу ВНЗ періодичного проходження студентом різних видів практики має бути здійсненою таким чином, щоб зобов'язати кожного студента підготувати звіт із комп'ютерною презентацією результатів дослідження перед компетентною комісією, до складу якої мають входити викладачі випускаючої кафедри та запрошені фахівці підприємств які місця практики. Поступове впровадження такої форми захисту завершеної роботи студента створює умови для розвитку у нього навичок до самостійної підготовки доповіді та її ілюстративного супроводження, набуття досвіду прилюдного виступу із доповіддю та розвитку умінь швидкої реакції при відповідях на запитання за темою доповіді при її прилюдному захисті.

Із метою поетапного відпрацювання конкретних навичок та професійної адаптації студентів, починаючи з четвертого курсу, коли майбутні фахівці вже мають досить об'ємний теоретичний багаж знань з обраного фаху та володіють практичними навичками самостійного здійснення науково-дослідної роботи, вони мають активно залучатися до виконання держбюджетних та госпдоговірних науково-дослідних робіт, які виконуються викладачами випускаючої кафедри на замовлення державних органів влади та суб'єктів господарювання регіону. Водночас для отримання об'єктивного уявлення про специфіку діяльності за обраним фахом та ознайомлення із унікальним передовим досвідом за напрямом підготовки, для викладання ключових для кожного напряму навчання дисциплін

навчальним закладом мають запрошуватися найбільш успішні та досвідчені керівники та фахівці провідних підприємств регіону. Така конструктивна взаємодія ВНЗ та підприємства дозволить не лише сприяти покращенню фахових знань студентів, а ще й надасть змогу представникам підприємства здійснювати безпосередній відбір майбутніх фахівців для працевлаштування.

У сучасних умовах при працевлаштуванні випускників ВНЗ великого значення набуває вимога роботодавця щодо володіння молодим фахівцем на досить високому рівні кількома іноземними мовами, серед яких у більшості випадків обов'язковою є англійська. Саме тому навчальний процес підготовки фахівців повинен організовуватися таким чином, щоб забезпечити студента можливістю оволодіння на достатньому рівні під час навчання у ВНЗ однією або декількома іноземними мовами.

Отже, практичне значення інноваційної моделі фахової підготовки сучасної молоді людини та її перетворення на висококваліфікованого професіонала полягає в активізації й мотивації студентів до навчальної та науково-дослідної діяльності, у формуванні сучасних знань, вмінь та навичок на базі створення тісного взаємозв'язку між навчальним закладом та підприємством, що дозволить максимально наблизити компетентісний рівень випускників до сучасних жорстких вимог роботодавця. Модель також дозволяє значно підвищити рівень працевлаштування випускників ВНЗ за обраним фахом на підприємствах регіону та покращити ефективність їх подальшої самостійної практичної роботи. Поширення описаної моделі професійної підготовки випускників ВНЗ у системі вищої освіти України має сприяти підвищенню ступеня соціально-економічної окупності коштів, інвестованих в отримання певного освітнього рівня державою, підприємством та родиною молодого фахівця.

Забезпечення високої якості підготовки у навчальному закладі залежить від сукупності чинників, визначальними з яких є рівень методичного та матеріально-технічного забезпечення навчального процесу і наукової та навчально-виховної підготовки професорсько-викладацького складу, об'єктивність перевірки знань і навичок студентів та їх мотивація на досягнення високої ефективності навчання. Водночас пріоритетна наукова спрямованість діяльності ВНЗ, у тому числі за рахунок забезпечення високого ступеня розвитку студентської науково-дослідної діяльності, сприяють підвищенню у студентів рівня самостійності в обґрунтуванні й прийнятті вірних рішень та обізнаності щодо передових методів управління та технологічних особливостей сучасного виробничого процесу, що надалі значно прискорить процес професійної адаптації людини на першому у трудовому житті робочому місці.

Одночасно із впровадженням інноваційної моделі професійної підготовки випускників ВНЗ мають використовувати всі наявні у їх розпорядженні та законодавчо дозволені форми навчання для поширення можливостей надання якісних освітніх послуг населенню. Так, відповідно до законодавства основними дозволеними формами навчання у ВНЗ України є очна, вечірня, заочна та на її основі дистанційна форма й екстернат [1].

Прийняття окремих законодавчих документів щодо регулювання освітньої сфери додатково розширює можливості підготовки та перепідготовки кадрів на базі українських навчальних закладів, зокрема, із залученням дистанційної форми навчання. Перспективи збільшення можливостей отримання переваг дистанційного навчання українські ВНЗ отримали після приєднання України до Болонського процесу у травні 2005 р. [5]. Існуючий вітчизняний і зарубіжний досвід дистанційного навчання дає позитивні результати, що підтверджує необхідність його подальшого розвитку в сучасних умовах надання освітніх послуг навчальними закладами України.

Сучасний етап розвитку науково-технічного прогресу, створення новітніх інформаційних технологій, відео- та електронних засобів зв'язку сприяють інтенсивному виділенню у рамках заочної форми навчання дистанційної форми організації навчального процесу, який за якістю формування знань, умінь і навичок значно перевершує заочну форму підготовки фахівців. Сутність дистанційного навчання полягає в одержанні студентами знань за допомогою широкого спектра традиційних і прогресивних інформаційних технологій на відстані, тобто за відсутності безпосередньої фізичної участі викладача у викладенні основ дисципліни, яка вивчається, що дозволяє більш інтенсивно використовувати науковий та освітній потенціал провідних ВНЗ, залучаючи в інтерактивному режимі кращих викладачів, збільшуючи аудиторію студентів та слухачів, а, отже, здійснювати широкомасштабну якісну підготовку та перепідготовку фахівців незалежно від місця їх проживання та знаходження під час навчання [6]. Водночас використання дистанційної форми навчання дозволяє більш економно та раціонально використовувати грошові кошти, які спрямовуються на одержання даного виду освіти через відсутність необхідності забезпечення протягом тривалого часу безпосереднього контакту між викладачем та студентом, що значно скорочує витрати на проїзд та його утримання під час навчання. Дистанційні форми навчання також дозволяють підвищити мобільність під час як безпосередньо процесу навчання, так і у період подальшого працевлаштування.

Залежно від способу отримання студентом інформації при дистанційному навчанні розрізняють синхронні й асинхронні форми викладання. Синхронне дистанційне навчання (системи on-line, в реальному часі) характеризується одночасною активною участю у процесі студентів і викладача та може здійснюватися за допомогою комп'ютерних телеконференцій, сервісів MOO, MUD, IRC. Відмінною особливістю асинхронної дистанційної освіти (системи off-line) є самостійний вибір студентом часу і змісту заняття за конкретною дисципліною, тому що даний вид освіти не вимагає одночасної участі студента і викладача у ході вивчення певного матеріалу. Разом із тим, у сучасному освітньому середовищі найбільше поширення знайшли змішані форми дистанційної освіти, які одночасно містять в собі елементи як синхронних, так і асинхронних способів, що значно підвищує результативність навчального процесу.

Для підвищення якості розробки та реалізації курсів дистанційного навчання має прискорюватися інтеграція українських навчальних закладів до стандартизованих підходів щодо організації навчального процесу у рамках Болонської декларації. Досягнення такої умови дозволить активізувати процеси надання освітніх послуг ВНЗ на більш високому рівні якості, а також регулярно здійснювати підготовку, перепідготовку, професійний розвиток та сертифікацію фахівців різних суб'єктів господарювання. Використовуючи широкий інструментарій досягається високий рівень доступності та мобільності інформації, її інтерактивність, що створює умови для підвищення загального рівня ефективності навчального процесу та науково-дослідної роботи викладачів, студентів та слухачів ВНЗ. Проте повне заміщення традиційних форм організації навчального процесу дистанційними є недоцільним, і тому перспективним розвитком навчального процесу ВНЗ є розумне поєднання усіх можливих варіантів організації освітньої діяльності.

Отже, основними напрямками удосконалення та підвищення якості підготовки та перепідготовки кадрів на базі українських ВНЗ, що відповідають сучасним умовам господарювання, є впровадження у практику навчальних закладів вищої освіти різних форм дистанційного навчання на підставі розвитку нормативно-правового забезпечення регулювання організації даної форми освіти; інтернаціоналізація освітніх послуг, яка вимагає розвитку та вдосконалення системи показників державної акредитації ВНЗ і критеріїв оцінки якості освітніх процесів, їх гармонізації з показниками і критеріями, що використовуються при оцінці систем менеджменту якості ВНЗ в інших країнах світу; впровадження у навчальний процес інноваційних моделей підготовки фахівців за тими напрямками, представники яких мають найбільший попит на ринку праці України. Повне використання всіх наявних сьогодні у розпорядженні України ресурсів, можливостей та напрямів модернізації системи освітніх послуг сприятиме прискоренню темпів інтегрування у європейській освітній простір та дозволить забезпечити очікуваний рівень соціально-економічної окупності інвестованих у людський капітал коштів зі всіх можливих джерел.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Закон України „Про вищу освіту” № 2984-III від 17.01.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134. – С. 506-536.
2. Україна: Звіт з людського розвитку. Сила децентралізації / ПРООН. – К.: ПРООН, 2003. – 136 с.
3. Высшее образование в XXI веке: подходы и практические меры / ЮНЕСКО. Всемирная конференция по высшему образованию, 5-9 октября 1998 г., Париж [Раб. доклады]. – Париж: ЮНЕСКО, 1998. – 90 с.
4. Кузнецова Н. Освіта, наука і виробництво як ключові компоненти механізму формування людських ресурсів інноваційного типу / Н. Кузнецова // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 4. – С. 39-42.
5. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education / The European higher education area [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf.

6. Holtbeng B. Status and trends of distance education / B. Holtbeng. – L.: Kogan Page, 1981. – P. 200.